

ΔΟΜΗΝΙΚΟΣ ΘΕΟΤΟΚΟΠΟΥΛΟΣ*

ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΟΣ Ο ΓΡΑΙΚΟΣ (EL GRECO)

*Αναρίθμητα είναι τὰ ἔργα του, διότι δι' ἐκάστην ἐκ τῶν εἰκόνων του ἐποίει μελέτας καὶ σκαριφήματα, ὅτε δὲ ἀπέθανε κατέλιπεν ὑπὲρ τὰ διακόσια ἀσυντέλεστα.

Κατὰ φυσικὴν συνέπειαν τῆς πολλῆς αὐτοῦ ἐργασίας ἐκέρδιζε πολλὰ χρήματα, ἀλλ' ἦτο σπάταλος καὶ τῷ ἥρεσκε νὰ ζῇ πολυτελῶς ἐπιθυμῶν νὰ εἰσαγάγῃ εἰς Τολέδον τὴν τρυφὴν καὶ λαμπρότητα τῶν καλλιτεχνῶν τῆς Βενετίας. Διηγοῦνται ὅτι κατὰ τὴν ὥραν τοῦ γεύματος προσεκάλει εἰς τὴν οἰκίαν του μουσικοὺς ἵνα τὸν διασκεδάσωσι παίζοντες.

Συγγραφεῖς τινες λέγουσιν ὅτι ὥς ἐκ τοῦ χαρακτήρος του δὲν ἠνείχετο συζητήσεις περὶ τοῦ τιμήματος τῶν εἰκόνων τῶν καὶ ὅτι, ἀντὶ νὰ τὰς πωλῇ, τὰς ἐνεχυρίαζε διατηρῶν οὕτω τὸ δικαίωμα τῆς ἐξαγορᾶς ἐάν ποτε ἤθελε τῷ συμφέρῃ. Οἱ ἐχθροὶ του τὸν κατέκρινον διὰ τὸν παράδοξον τοῦτον τρόπον τῆς ἐκποιήσεως, τὸν ἀπέδιδον δὲ εἰς μανίαν τὴν ὁποίαν εἶχε νὰ διαφέρῃ τῶν ἄλλων. Εἶναι ὅμως πιθανότερα ἢ ἐξηγήσεις τὴν ὁποίαν δίδουσι τοῦ πράγματος ἄλλοι συγγραφεῖς οἵτινες λέγουσιν ὅτι σκοπὸς του ἦτο νὰ καταδολιευθῇ τὸν νόμον γνωστὴ εἶναι ἡ δίκη του κατὰ τοῦ δημοσίου ὅτε ὁ οἰκονομικὸς ἔφορος τὸν ἐπείξε νὰ πληρώσῃ τὸν δασμὸν ἐπὶ τῶν ἔργων τὰ ὁποῖα εἶχεν ἐκτελέσῃ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς

Ἑλεούσης, ἐν Illescas, νικήσας δὲ κατὰ τὴν δίκην ταύτην ἐξησφάλισεν ὠφέλειαν εἰς ἑαυτὸν καὶ εἰς ἅπαντας τοὺς περὶ τὰς καλὰς τέχνας ἐργαζομένους.

Μεταξὺ τῶν ἐνεχυριασθέντων πινάκων συγκαταλέγεται ὁ ἑνταφιασμὸς τοῦ Κόμητος Ὁργάζ,» διὰ τὸ ποσὸν 2000. δουκάτων.

* *

Ἐκτὸς τοῦ *Tristan* εἶχε καὶ ἄλλους μαθητάς, τοὺς ἐξῆς μεταξὺ ἄλλων: *Fray Juan Baelista Mayno*, *Pedro Orrente*, τὸν μεταλλοχάρακτὴν *Diego de Ators* καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Γεωργίου Μανουήλ, ὅστις παρὰ τὴν γνώμην συγγραφέων τινῶν ἀρνούμενων ἢ ἀμφιβαλλόντων ὅτι ἦτο ζωγράφος, φαίνεται ἀποδεδειγμένον ὅτι ἦτο τοιοῦτος ἐξ εἰκόνος σωζομένης ἐν τούτῳ τῷ Μουσείῳ τῆς Μαδρίτης ἣτις φέρει τὴν ὑπογραφήν του καὶ εἶναι ἀντίγραφον τοῦ περιφήμου ἔργου τοῦ πατρὸς του: «*Ἡ ἀφαίρεσις τῶν ἱματίων*». Εἶναι πιθανὸν ὅτι τοῦ αὐτοῦ εἶναι πολλαὶ εἰκόνες ἀποδιδόμεναι εἰς τὸν Θεοτοκόπουλον, ὡσαύτως δὲ καὶ ἀπειράριθμα δευτεράματα τούτου, τὰ ὁποῖα διὰ τὸ πενιχρὸν τῆς ἐκτελέσεως δὲν δύνανται κατ' οὐδὲνα τρόπον νὰ θεωρηθῶσιν ἔργα τῆς χειρὸς τοῦ μεγάλου ζωγράφου.

Πολλοὶ διαπρεπεῖς καλλιτέχναι ὠφελήθησαν ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Γραικοῦ, τὰ δὲ ἔργα τοῦ διασημοτάτου ἀπάντων, τοῦ μεγάλου μας *Diego de Velasquez*, καλῶς τὸ ὑποδεικνύουσιν ἐκίπαν-

*) Τέλος.

τὸς τόπου συνέρρεον ζωγράφοι εἰς Τολέδου ἵνα θαυμάσωσι τὸν Γραικὸν καὶ μελετήσωσι τὰ ἔργα του, ἡ δὲ ἐπίδρασις τῆς νέας του σχολῆς ἐξετάθη ταχέως καθ' ἅπασαν τὴν Ἰσπανίαν.

Οὐδέποτε ἠθέλησε νὰ ἀπέλθῃ ἐκ Τολέδου, καὶ ἐκεῖ ἀπέθανε τῷ 1614 (οὐχὶ δέ, ὡς μέχρις ἐσχάτων ὑπετίθετο, τῷ 1626). Ὁ θάνατος αὐτοῦ ἐγένετο πολλὴ αἰσθητὸς καὶ τὸ πτώμα του ἐτάφη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἀγίου Δομηνίκου τοῦ Παλαιοῦ.

Οἱ σύγχρονοι αὐτοῦ τὸν ἐτίμησαν. Ὑστερον ὁμως ἀδίκως ἐλησμονήθη μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ 19^{ου} αἰῶνος, ὅτε τὰ ἔργα του καὶ πάλιν ἐπέσυραν τὴν προσοχὴν τῶν ζωγράφων καὶ κριτικῶν. Πολλὰ ἤχθησαν εἰς φῶς καὶ ἐγένοντο θέμα μελέτης σοβαρὰς καὶ ἀμερολήπτου, τὰ στοιχεῖα καλλονῆς ἅτινα παρετηροῦντο εἰς τὰς εἰκόνας του ἦσαν ἐπαρκῆ ἵνα καταστήσωσι συγγνωστὰς τὰς ἐλλείψεις των, οἱ ἐρασιτέχνη καὶ

οἱ συλλέκται ἤρχισαν νὰ ζητῶσι τὰ ἔργα του, ὁ πολὺς κόσμος ἤρχισε νὰ μαθαίνει ὅτι ὑπῆρξε ποτὲ ζωγράφος τοῦ ὁποῦ τοῦ ὀνόμα ἦτο ὁ Γ ρ α ι κ ὸς, καὶ ἐν τοῖς κύκλοις τῆς καλλιτεχνίας περιδεεῖς τινὲς ἐφοβοῦντο τὴν ἐπικίνδυνον ἐπίδρασιν τὴν ὁποῖαν τὰ ἔργα του ἠδύναντο νὰ ἀσκῶσιν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, ἄλλοι δὲ ἀπ' ἐναντίας ὄντες ἐνθουσιῶδεις καὶ κεκηρυγμένοι θιασῶται τοῦ Γραικοῦ τὸν προσηγόρευον ἕνα τῶν μεγίστων διδασκάλων. Πολλὴ ἐγένετο συζήτησις καὶ ἐξακολουθεῖ ἀκόμη γινομένη, εἶναι ὁμως βέβαιον ὅτι ὁ Δομηνίκος Θεοτοκόπουλος διανοίγων εἰς ἑαυτὸν θριαμβευτικὴν ὁδὸν διὰ μόνης τῆς ἀξίας του βλέπει νῦν ἀνατέλλουσιν δι' αὐτὸν τὴν στιγμὴν τῆς ἀναστάσεώς του.

ΣΑΛΒΑΤΩΡ ΒΙΝΙΕΓΡΑΣ

Ὑπεδιδυθοντῆς καὶ φύλαξ τῶν ζωγραφικῶν ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Μαδρίτης

(Μετάφρασις Λ. Βελέλη)

ΠΑΛΙΝ Ο ΓΥΖΗΣ

ΙΣ τὴν «Μεγάλην Καλλιτεχνικὴν Ἐκθεσιν» τοῦ Βερολίνου, εἰς ἕνα ἰδιαίτερον τμήμα, ἀπαντᾶται πάλιν κ' ἕνα ἔργον τοῦ Γύζη, εἰς πολλὰς ἰδιωτικὰς ἐμπορικὰς ἐκθέσεις ποὺ καὶ ποὺ φαίνεται καὶ κατὰ ἀπὸ τὸν Ἕλληνα Τήνιον ζωγράφον. Εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλοίμονον, ποῦ τὸν ἐγέννησε, εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἔκλειε μέσα του τὰς προσπάθειάς της, — αὐτὸ τὸ ἀγωνιώδες ποῦ ἔχει ἡ φυλὴ μας, ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ σταθεροποιηθῇ, καὶ τὸ ὁποῖον κι' αὐτὸ ἀποτελεῖ κ' ἕνα Γύζην, — τίποτε, τίποτε, τίποτε. Βουλὴ, χαμηλότης, φουσκολογισμοί, παπαρδέλες. Ὅλ' αὐτὰ ἔφαγαν τὸν Λύτραν, ποῦ θυσιάσθηκε στὴν πνευματικὴ ἀνυπαρξία μας, ὅλ' αὐτὰ θὰ ἔτρωγαν καὶ τὸν Γύζην, ἂν τὸν κρατοῦσε ὁ καλὸς, ἀλλὰ ἀπὸ τόσα καὶ τόσα μολυσμένους ρητορικὸς ἀέρας τῆς Ἀθήνας μας. Εἰς τὴν Ἑλλάδα, λοιπόν, τίποτε γιὰ ἕνα Ἕλληνα Γύζην, εἰς τὴν Γερμανίαν ἀρκετὸν ἐνδιαφέρον, — μερικοὶ Γερμανοὶ τὸν λένε Γερμανόν, — εἰς τὸ Μοναχὸν συχνότερος τεχνοκριτικὸς λόγος καὶ μελέτη τῶν ἔργων του. Ὁ Γύζης μάλιστα ἀναβαίνει. Μελετᾶται καὶ ἐκτιμᾶται. Μεγάλος δὲν ἦτο ὁ Γύζης. Εἶνε τόσοι γίγαντες, ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ μετρηθῇ μαζί των. Ἀλλ' ὅ,τι ἔχει εἶνε ἡ προσωπικὴ του προσπάθεια, κατὰ δικό του νὰ φθάσῃ, κατὰ ἀπόκλειστικῶς ξεχωριστὸ τοῦ νὰ κατακτήσῃ. Τὸ κατέκτησε; Γιὰ μένα ὄχι. Ἀπὸ ὅ,τι εἶδα, ὁ Γύζης εἶνε ἕνας ρωμῆς, ποῦ ἐκλώτσησε μὲ πλήρη δύναμιν καὶ φωτιὰ τὴν Ἑλληνικὴν

ἀρρώστεια, ποῦ ὅλοι μας τὴν ἔχομε βαθεῖα ριζωμένη μέσα μας, ἀλλὰ τελειωτικὰ δὲν ἀπηλλάγη ἀπ' αὐτήν.

Ἡ νίκη δὲν τὸν ἔσπεψε, διότι δὲν ἦταν δυνατὸν καὶ νὰ τὸν στέψῃ. Ἀλλὰ ἔκαμε κατὰ ποῦ γεννᾷ θαυμασμόν· δὲν ἦταν ψεύτης. Καὶ ρωμῆς ἀγωνιζόμενος μ' ἀλήθεια εἶνε κατὰ μοναδικὸν φαινόμενον ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ Σολωμοῦ. Ἄς μὴ μᾶς συγχίξῃ ἡ ρητορικὴ ὅλων μας. Ἔτσι ἐξηγεῖται αὐτὸ τὸ ἀνέβασμά του μέρα μετὰ τὴν ἡμέραν εἰς τὴν κριτικὴν ἐκτίμησιν τοῦ τόπου, καὶ καὶ πρὸ παντὸς τῆς πόλεως, ποῦ ἔζησε, ἠγωνίσθη, ἐπάλαυσε καὶ κατέλαβε θέσιν, ποῦ δὲν ξέρω πόσα χρόνια θὰ περάσουν νὰ τὴν ξανακαταλάβῃ ἄλλο δυστυχισμένον ρωμηόπουλο τῆς σημερινῆς ὑπερκαταπτώσεώς μας σ' ὅλα καὶ πῶς πολὺ στὴ πνευματικὴ ζωὴ. Αὐτὰς τὰς ἡμέρας εἰς τὴν «Καλλιτεχνικὴν Ἐνωσιν» τοῦ Μονάχου ἐξετέθησαν μερικὰ ἀπὸ τὰ ἔργα ποῦ ἀφῆκε ὁ Γύζης, καὶ μιὰ ἐντυπὸς τεχνοκριτικὴ δίδει ἐνθουσιώδη χαρακτηρισμόν.

Κι' ὁμως ἡ Ἑλλὰς δὲν γνωρίζει τὸν Γύζην, διότι δὲν ἦταν βουλευτὴς, οὔτε ὑπουργός, ἀλλ' ἕνας ποῦ ἀνέβηκε ἐπάνω ἀπὸ τὴν ψευτιάν καὶ τὴν ῥητορίαν τῆς ἐποχῆς του, χωρὶς θόρυβον, ἀλλὰ μ' ἐργασίαν, ἔξω ἀπὸ τὰς σημερινὰς μας ἀθλιότητας. Καὶ τ' ἀνωτέρω του μυστικὰ σχέδια πωλοῦνται κι' αὐτὰ εἰς τὴν ἐκθεσιν αὐτήν, ὅπως ἐπωλοῦντο ἄλλοτε καὶ ἄλλα φανερά του εἰς ἄλλας. Ἐνα «κράτος» θὰ τ' ἀγόραζε τηλεγραφικῶς.

Βερολῖνον

Μ. Χ.